

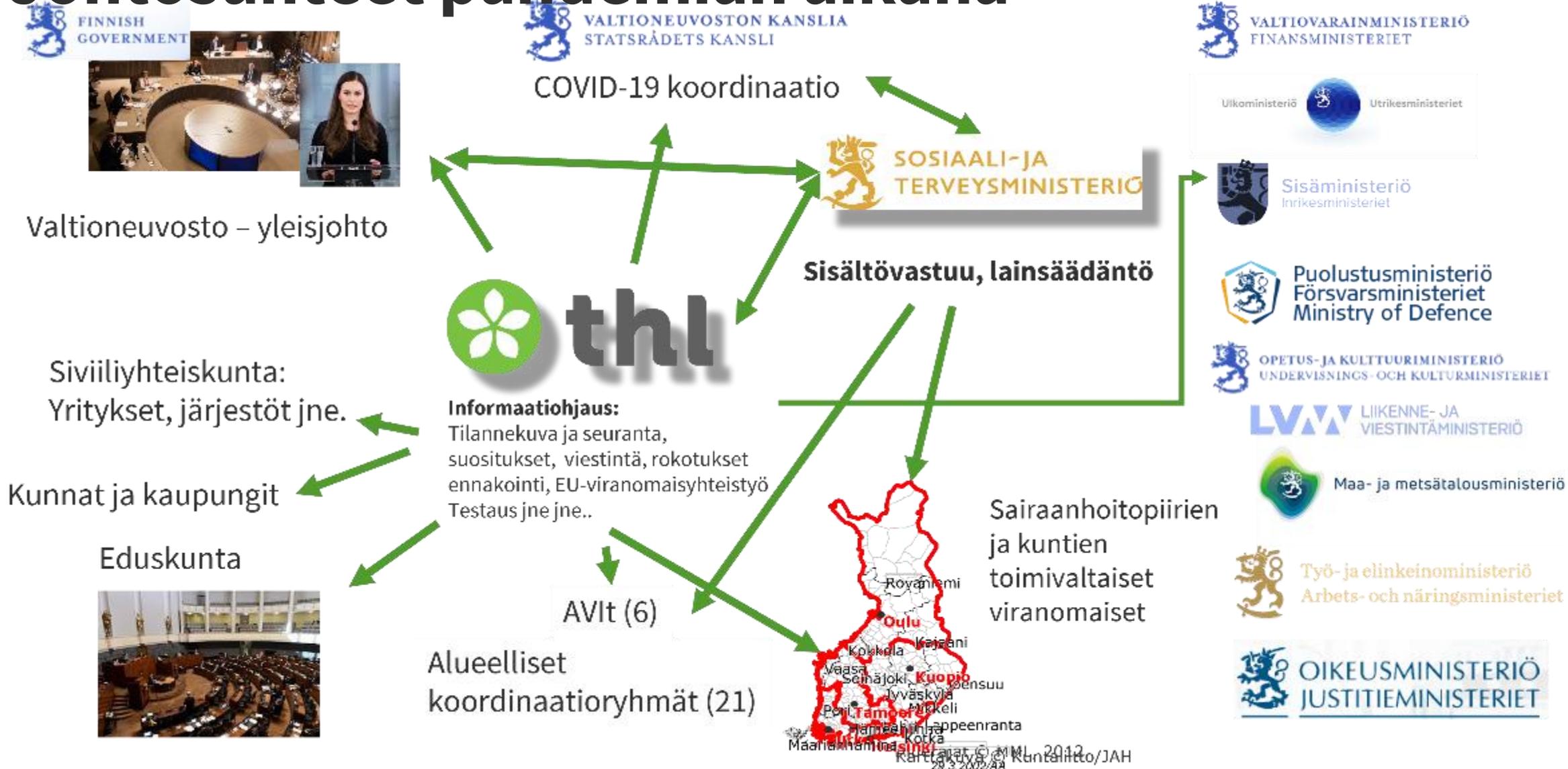
Covid-19 pandemian oppeja - ajatuksia tulevaisuudesta

Mika Salminen

24/02/2023

Finnish Institute for Health and Welfare

Johtosuhteet pandemian aikana

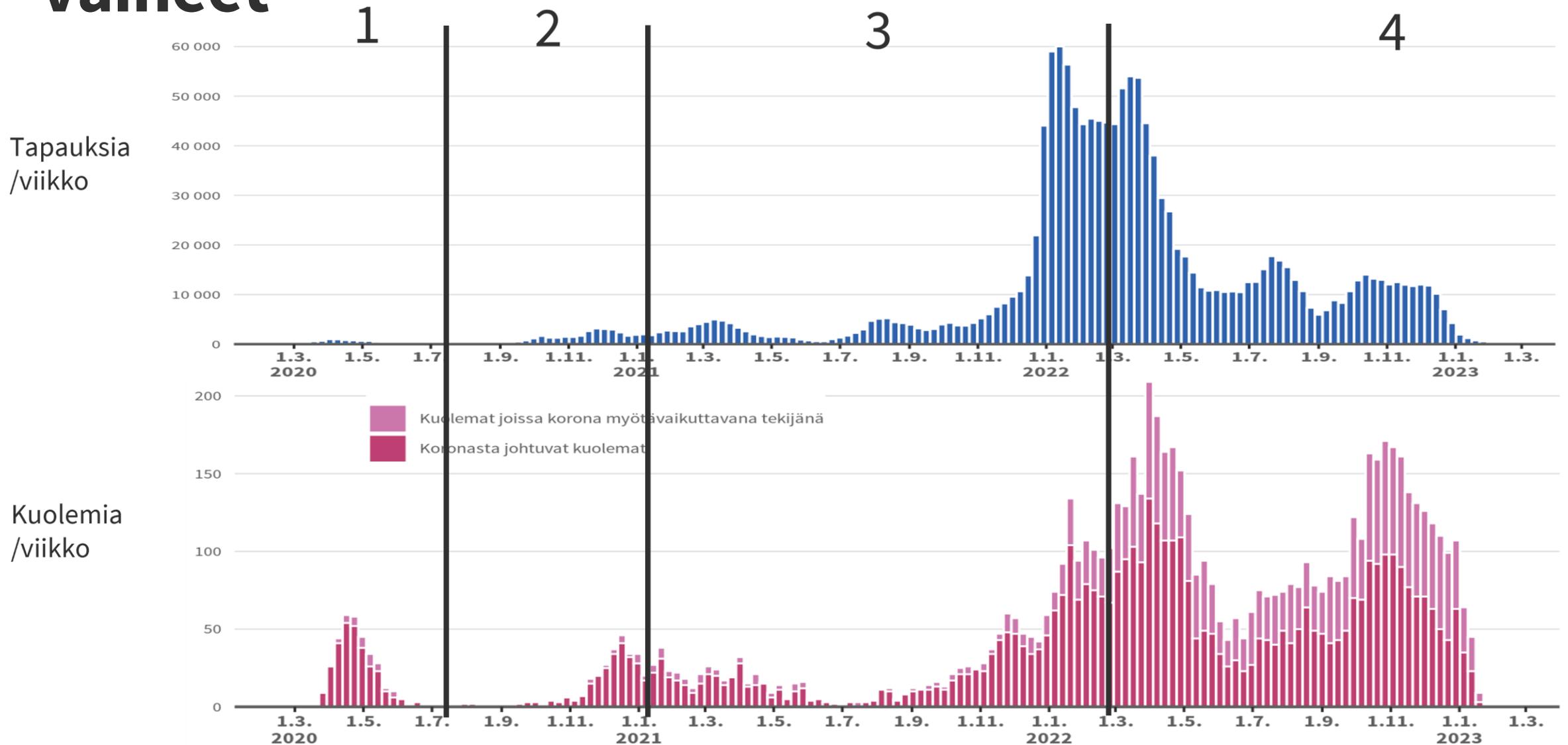
Pandemian hoidon strategiset tavoitteet

- Ihmisten hengen ja terveyden suojeleminen (Suomen perustuslaki, 7§ ja 22§)
- Torjuntatoimista häiriötä normaaliin elämään vain sen verran kuin on välttämätöntä ja oikeasuhtaista
- Oheishaittojen välttäminen mahdollisimman kattavasti mutta myös hyväksyen että niitä ei voi täysin välttää

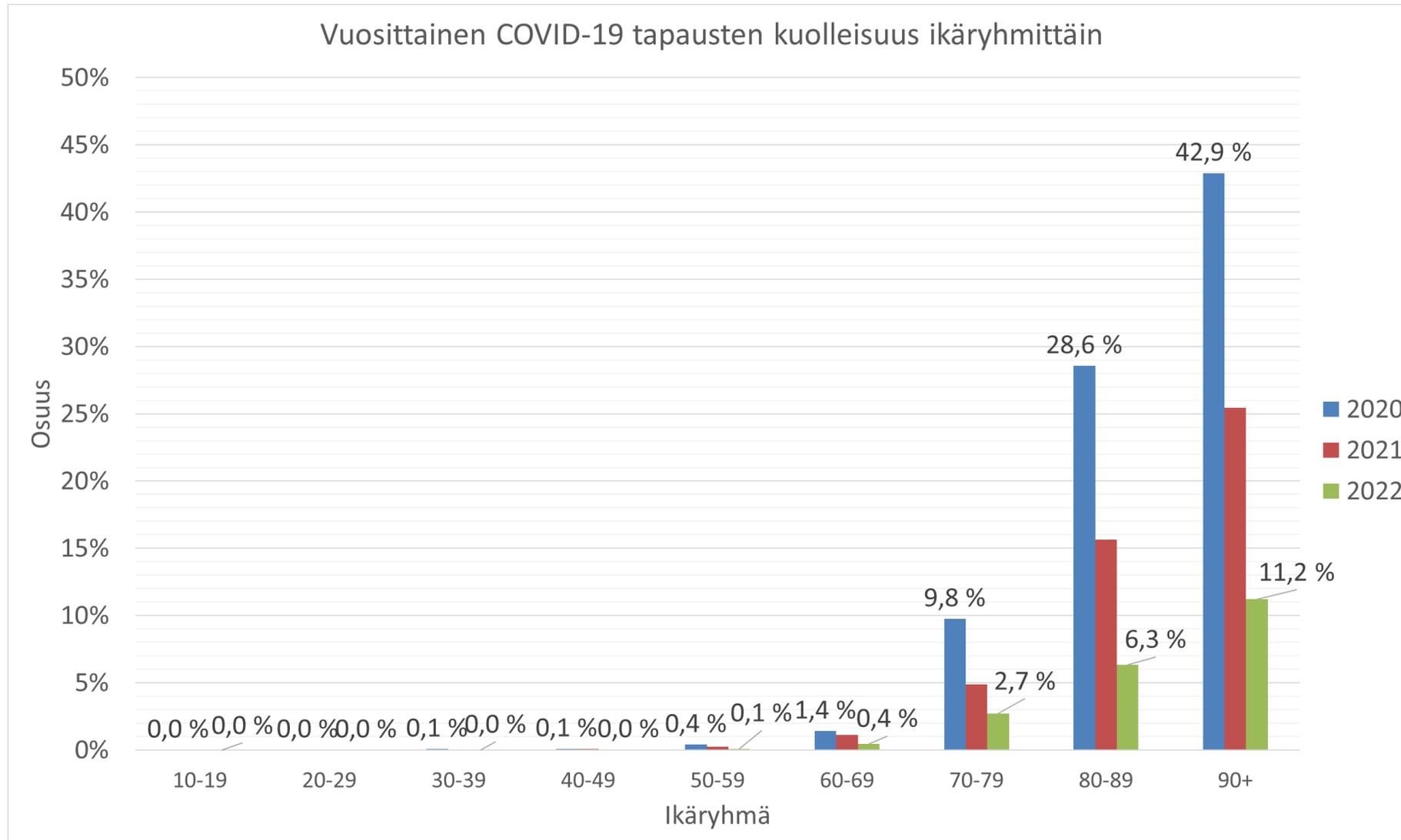
Torjuntastrategian 4 vaihetta

- 1. Aikainen strategia: varovaisuusperiaatteen mukainen toimintatapa ajan voittamiseksi, jossa painopiste ennennäkemättömän laajoissa ja kattavissa rajoitustoimissa joilla pyrittiin vähentämään väestön sosiaalisia kontakteja.
- 2. Väliaikainen strategia rokotteita odotellessa
- 3. Väliaikainen strategia väestörokotusten toteutuksen aikana
- 4. Päätösstrategia: rokotussuoja korvaa rajoitukset torjuntatoimena.

Suomen pandemian ja torjuntastrategian vaiheet

Epidemian kehittyminen 1/2020-10/2022: kuoleman riski* ikäryhmittäin

*Kuoleman riski = tapauskuolleisuus. Koska suuri osa tartunnoista jää rekisteröimättä, kuoleman riski on merkittävästi yliarvioitu, erityisesti vuodesta 2022 alkaen

Mitä emme olleet osanneet ennakoida (täysin?)

- Median täydellinen ylikierroksille meno melko välittömästi
- ”Asiantuntijoita” löytyi kuin sieniä sateella
- **PELKO. PELKO. PELKO**
- Ihmiset eivät pysty enää (?) suhtautumaan täysin objektiivisesti kulkutautiin
- WHO:n alkutoimet hitaita
- Epidemia levisi odotettua nopeammin
- Kunnollista tietoa sairastuneisuudesta saatiin hitaasti
- Yhteiskunnan ja ihmisten valmiutta ennenäkemättömiin rajoitustoimiin

Mitä kukaan ei osannut ennakoida globaalisti

- Rajojen totaalisulku monessa maassa
- Ulkosuomalaisten massavaellusta suomeen
- Valtavaa globaalia suojavälinepulaa
- Muutkin kysyntäshokit – testausvälineet ja laitteet
- Nopeaa rokotekehitystä
- Länsimaisen terveydenhuollon vaikeaa sopeutumista tartuntatautiepidemiaan
- **Talous:** vaikea tautitilanne selvästi pahempi taloudelle kuin rajoitukset – ainakin lyhyellä aikavälillä

Tiedolla johtamisen ja valmiussuunnitelmien haasteet

- Mikä on yhteiskuntajärjestyksen ja hallinnon päätehtävä?
- -> Varmistaa kansalaisten turvallisuus
- Pandemia muodosti turvallisuusuhan lukemattomin tavoin
- Pandemia on vaikuttanut laajasti valtioiden suhteisiin
- Lähes välitön KV-mallien hylky ja maiden sisäänpäin kääntyminen
- EU – peruspilari järkkyy: vapaa liikkuvuus ja Italian jääminen yksin
- Pohjoismaat toimivat erillään
- KV suhteet: Kiinan syyttely ja vastasyyttely
- Huoltovarmuuden kriisi
- Rokoternationalismi

Väestöterveys ja hyvinvointi ovat aina politiikkaa

- Pandemia ja sen aikaiset päätökset ovat syvällisesti vaikuttaneet yhteiskuntiin ja ihmisten elämään
- Poliitikassa on kyse yhteisten asioiden hoitamisesta – ihmisten ja yhteiskunnan toimijoiden
- Vastaan on tullut jonkin verran tilanteita jossa eri intressit ovat törmänneet
- On naiivia kuvitella että kaikki päätökset aina perustuvat vankkaan tietoon tai näyttöön
- Ovatko kaikki päätökset perustuneet vain elämän ja terveyden suojeluun?
- Yhteiskunnat jotka keskusjohtoisia tai eristyneitä pärjäsivät alkuun ”paremmin” kuin avoimet demokratiat – nyt silti vaikeuksissa
- Epätasarvoiset terveysjärjestelmät pärjänneet heikommin - > USA korkea kuolleisuus vähäosaisilla
- Epäonnistunut tai poukkoileva johtaminen on saanut myös sisäpoliittisia vaikutuksia:
 - USA: Trump – Biden
 - Brasilia: Bolsonaro
- Toisaalta - pandemia on myös jättänyt vähälle huomiolle muita haasteita:
 - Brexit

Ovatko kaikki epidemian torjuntatoimet olleet välttämättömiä ja oikeasuhtaisia?

- Pandemian aikana rajoitettiin ihmisten perusoikeuksia modernissa demokratiassa ennen näkemättömin tavoin
 - Rajoitettiin elinkeinon harjoittamista
 - Rajoitettiin normaalia koulunkäyntiä
 - Rajoitettiin opiskelua
 - Rajoitettiin omaisten tapaamisoikeutta
 - Velvoitettiin suojavälineiden käyttöön
 - Velvoitettiin seulontoihin – laajamittaisesti erilaisissa laitos- ja tuetun asumisen muodoissa
 - Rajoitettiin liikkumista ja matkustamista
- Perusteluina oli Suomen Perustuslain 7 § ja 22 §
- Osa toimista otettiin suoraan terveyden ammattilaisten työkalupakista – olivatko ne soveltuvia?
- Monia toimia jatkettiin hyvin pitkään, osaa käytännössä koko pandemian ajan
- Osa toimista heikensi ihmisten elämänlaatua hyvin voimakkaasti, aiheuttaen sekä somaattista että psyykkistä terveyden heikentämistä
- Objektivistista keskustelua rajoitustoimien oikeasuhtaisuudesta on käyty hyvin vähän
- Otettiinko ihmisten omia toiveita suojelun tasosta riittävästi tai ylipäätään huomioon
- Onko koronatartunta ja sen aiheuttama riski selkeästi niin suuri kaikille toimien kohteena olleille että toimet ovat olleet perusteltuja?
- Onko osaa toimista jatkettu ylipitkään, koska on pelätty vastuuseen asettamista?
- Onko yhden väestöryhmän suojelu oikeutettua kohdistamalla toimia toiseen?

Pitkän ajan strategia: sopeutumista uuteen tautiin ja varautumista tulevaan

- Pandemiasta on siirrytty endemiaan
- Covid-19 tautitaakka on merkittävä mutta paljon, paljon pienempi kuin alun perin pelättiin, erityisesti rokotetussa väestössä
- Nuorempien ikäryhmien vakavan sairauden tai kuoleman riski on hyvin pieni
- Toistaiseksi rokotteet ovat tuottaneet erinomaisen, joskin ei täydellisen, suojan vakavia tautimuotoja vastaan
- Miten yhteiskunnan tulisi varautua seuraavaa pandemia varten?
- Toistuvat yhteiskuntasulut ja perusoikeuksien rajoitukset ovat kallis ja kestämaton vaihtoehto – ja eettisesti kyseenalainen
- ”Elämän ja terveyden suojelu” ilman suojelun kohteena olevien osallistamista tai suostumusta ei yleensä hyväksyttävää – mitkä ihmisten omat toiveet ovat?
- Rokotusstrategia optimoitava haavoittuvien ryhmien suojaamiseksi
- Kehitettävä riskinhallinta ja torjuntatoimia jotka ovat tosiasiallisesti oikeasuhtaisia, eivät pelkästään nollariskiin tähtääviä – yhteisöllinen hyväksyntä tarvitaan
- Investointeja tarpeiden mukaan skaalautuvaan kriittiseen kapasiteettiin (erit. tehohoito), ilman muiden palveluiden halvaantumista
- Pitäisikö ennaltaehkäisevää väestöterveyden kapasiteettia kasvattaa? Valmius testauksen, jäljityksen, sähköisten ratkaisujen jne. nopeaan kasvattamiseen
- **Suuri ja yhteinen globaali haaste: miten välttää yhteiskunnat sulut ja rajoitustoimine ylimitoitus jos uusi pandemia iskee?**

Lopuksi

- Onko pandemiasta ja sen torjuntatoimista otettu riittävästi oppia?
- Olivatko kaikki toteutetut toimet tosiasiallisesti sekä välttämättömiä että oikeasuhtaisia? Erityisesti pitkittyessään?
- Suomessa toimien jälkiarviointikeskustelu on ollut fragmentaarista ja kokonaisvaltaista yhteiskunnan vasteen objektiivista arviointia ei ole tehty
- Norjassa ja Ruotsissa on asetettu itsenäinen jälkiarviointikomissio, joka pyrkii katsomaan kaikkia yhteiskunnan toimia ja toimijoita objektiivisesti ja ammentaa niistä oppia, jotta tulevaisuudessa voitaisiin toimia entistä viisaammin
- Suomessa olisi paikallaan harkita samaa